

УДК 811.161.2'373.2

А. М. Кайдаш

Фемінікон мовомислення Люко Дашвар

У статті здійснено огляд фемінітивів, уживаних у прозових творах Люко Дашвар. Система образотворення, представлена в ідіолекті української письменниці, надзвичайно багата жіночими персонажами, що позначилося на мовній організації романів Люко Дашвар. У статті феміносистема досліджується з погляду функціонування аналізованих номінацій у художньому тексті. Простежуються особливості лінгвального вираження образної системи, пов'язаної з жіночими персонажами. Фемінітиви аналізуються як мовні одиниці, що зумовлюють стилістичне навантаження контексту.

Ключові слова: фемінікон, феміносистема, фемінітив, образна система, ідіолект, стилістичне навантаження.

В статье осуществлен обзор феминитивов, употребленных в прозаических произведениях Люко Дашвар. Система создания образов, представленная в идиолекте украинской писательницы, чрезвычайно богата женскими персонажами, что определило языковую организацию романов Люко Дашвар. В статье феминосистема исследуется с точки зрения функционирования анализированных номинаций в художественном тексте, прослеживаются особенности лингвального выражения образной системы, связанной с женскими персонажами. Феминитивы анализируются как языковые единицы, обуславливающие стилистическую нагрузку контекста.

Ключевые слова: феминикон, феминосистема, феминитив, образная система, идиолект, стилистическая нагрузка.

The article deals with feminicons used in the prose of Luiko Dashvar. The system of image creating presented in the idiolect of this Ukrainian writer is rich in female characters that influenced the choice of linguistic means in Luiko Dashvar's novels. Feminosystem is studied from the point of view of functioning analyzed nominations in the belles-lettres style text. Peculiarities of lingval expression of female characters image system are described. Feminitives are studied as speech units that bring stylistic colouring to the context.

Analyzed lexems carry out the stylistic potential through contextual semantics as they assume a certain stylistic colouring of fictional text with the help of meaningful components structure presented in the context.

Feminicon in the novels by this writer forms 2 groups according to their stylistic differentiation. The first group includes neutral nominations which

are used to name female persons. The second one includes stylistically marked feminitives. They enrich and make Luiko Dashvar's lingual idiolect expressive. These analyzed units get their stylistic colouring in different ways, mostly by a meaningful structure, word-building formants correlation in the context. All these linguistic phenomena influence the stylistic marking of the writer's belles-lettres style speech.

The process of contemporary feminicon creation is also studied is also studied in the article.

Key words: feminicon, feminosystem, feminitive, image system, idiolect, stylistic colouring.

Перший роман Ірини Чернової "Село не люди" став лауреатом премії конкурсу "Коронація слова" у 2007 р.; цього ж року твір здобув II премію та нагороду "Дебют року" від книжкового порталу "Друг читача". Другий роман письменниці "Молоко з кров'ю" став дипломантом конкурсу "Коронація слова" у 2008 р.; того ж року визнаний переможцем конкурсу "Книга року ВВС". Третій роман "РАЙ.Центр" – дипломант конкурсу "Коронація слова" в категорії "Вибір видавців" у 2009 р. Четвертий роман "Мати все" вийшов друком у 2010 р. Цього ж року журі конкурсу "Коронація слова" надало письменниці офіційний статус "Золотого автора", тобто автора, чії твори надруковані й реалізовані накладом понад 100 тисяч примірників. Упродовж 2011–2012 рр. видана трилогія "Биті є". У 2012 р. Люко Дашвар отримала відзнаку "Золотий письменник України". 2013 року вийшов роман "На запах м'яса". 2016 року світ побачила книга "ПоКров". Зазначені нагороди засвідчують актуальність і цінність художнього доробку письменниці. Склавши псевдонім із літер імен дорогих для себе людей, Ірина Чернова, спираючись на великий і корисний досвід роботи в редакції, із 2006 р. зайнялася літературною діяльністю. Відгукуючись про романи письменниці, Ольга Герасим'юк зазначала: "Її історії – лише справжні, такого не придумаєш – бо, якби придумав, це було би дешевою підробкою" [3, с. 5].

Багата система жіночих образів прозових текстів Люко Дашвар відображає реалії сучасного життя, відгукується на актуальні проблеми сьогодення. Так, феміносистема романів "Село не люди" та "Мати все" представляє різноаспектну сукупність номінацій на позначення осіб жіночої статі за різними ознаками. Подібні назви вже становили об'єкт наукових зацікавлень мовознавців із таких позицій: історичний зріз (П. Білоусенко, В. Німчук, А. Бурячок, М. Брус), словотвірні особливості (І. Ковалик, С. Семенюк, І. Фекета), узуальне закріплення (Я. Пузиренко), функціонування в усному літературному

(І. Фекета) і в художньому мовленні (М. Брус). Здійснений на сьогодні Марією Брус огляд фемінітивів, уживаних у творах Олександра Олеся [1], засвідчує важливість і необхідність таких студій у царині лексикології української мови. Романи Люко Дашвар із погляду функціонування в них фемінних назв ще не досліджені. Цим зумовлена актуальність нашої статті.

Номінації на позначення осіб жіночої статі відбивають процеси, які відбуваються в суспільстві. Скажімо, заaktuалізовані ролі няні й служниці в сучасному побуті позначають контексти: "Ти краще про себе розкажи, – *нянька* їй" [4, с. 77]; "Поки Катерина з мопсиком мерзли на вулиці, Тася й Богдан Крупки влаштували сімейне обговорення новоз'ясованих обставин життя своєї *служниці*" [5, с. 210]. Соціальні проблеми закладені в семантиці фемінітивів у контекстах: "Баба на них уваги не звертала і все думала, якою ж багатющою *багатійкою* стане завдяки власній землі" [5, с. 165]; "Тамарка заскочила на подвір'я старої *п'янички* баби Нюсі" [5, с. 185]; "Як та найняла одного таксиста, щоби возив її на пошуки *ляльки* для сина хоч за тисячу кілометрів" [4, с. 84]. На позначення одного з негативних явищ у сучасному суспільстві авторка добирає фемінітиви, що утворюють синонімічний ряд: "Ця дівчина в кабінеті Петра Григоровича – *недешева повія*" [4, с. 63–64]; "*Хвойду* якусь знайшла" [4, с. 64]; "*Шльондру* Платонові привела!" [4, с. 65].

У мовну тканину художнього тексту письменниця вводить ряд однорідних членів речення – фемінітивів, що на основі градації доповнюють один одного та забезпечують якнайповніше висвітлення зображуваного. Так, позитивного забарвлення набувають фемінні номінації в контексті "Погано уявляла, де і як розшукає дівчину, яка стане Платону *подругою, коханкою, нянькою* і вірною *рабинею* до кінця своїх днів" [4, с. 87]. Негативно маркованими є феміноназви в такому контексті: "От якби Ліда була *страхіттям і дурепою, ідіоткою*, яка не знає, хто такий Шнітке, а йому за таку дружину пропонували б мільйон і півцарства, отоді це був би підкуп, підлість і суцільна ганьба" [4, с. 50].

Образна система жіночих персонажів ідіолекту Люко Дашвар диференціюється за полярними модусами "позитивний" / "негативний". Так, доброзичливе або несхвальне ставлення одних літературних персонажів до інших виявляється в мовній тканині художніх творів письменниці двояко: по-перше, імпліцитно (модальність закладена в семантиці лексеми); по-друге, експліцитно (вираженню

оцінки сприяють мовні засоби). Так, прихильне ставлення виявляється в таких словах, як *красуня, королева, розумниця, відмінниця, соратниця, помічниця*. Приклади: "– Ігорю Богдановичу... У вас така ... подруга... *Красуня!*" [5, с. 214]; "Людка й справді почувалася *королевою*" [5, с. 17]; "– *Королеви! Королеви!* Кришталеві черевички взувають" [5, с. 13]; "– Яка ти в мене *розумниця!*" [5, с. 219]; "– У школі майже *відмінницею* була" [5, с. 207]; "Сувора, серйозна... *Соратниця*" [5, с. 218]; "– За півгодини *помічниця* буде у вас!" [5, с. 203].

Позитивний модус емоційно-модальної шкали досягається використанням зменшено-пестливих суфіксів. Наприклад, у реченнях: "– Я тобі, Катя, вірю, ти ж *дівчинка* місцева" [5, с. 265]; "Ти просто не уявляєш, що пережила ця *дівчинка*" [5, с. 197]; "Катерина – дуже чемна *дівчинка*" [5, с. 199]; – фемінітив *дівчинка* містить демінутивний суфікс -к-, адже іменник позначає не малу за віком особу, а дівчину-підлітка; цією морфемою авторка підкреслює доброзичливе ставлення й позитивну оцінку героїні з боку інших персонажів. Позитивно маркують контекст і демінутивні утворення *жіночка, голубонька*, наприклад: "– Ти як не б'єшся, то *файна жіночка*" [5, с. 251]; "– Раїсо! – мамка не здається. – Та *схаменися, голубонько*" [5, с. 42].

Негативно забарвленими є фемінітиви, що вживаються в контекстах для вираження осудливого ставлення до героїнь: "– Катька! Ти *відьма...*" [5, с. 259]; "Вони ж на *тьолок* швидше клюють" [5, с. 227]; "А що як вона *крадійка*? Чи просто *нехлюйка?*..." [5, с. 205]; "Це дуже дивно, що до тебе, такої... інтелігентної людини, запросто приходять якісь *волоцюжки*" [5, с. 197]. Окрему групу негативно маркованих фемінітивів утворюють зооніми, що вживаються в переносному значенні: "– Придушу малу *гадюку!* – заверещав" [5, с. 255]; "– Яка ще Катя, дурна ти *корова!*" [5, с. 254]; "– Ах ти ж дурна *корова!*" [5, с. 42]. Негативний ефект досягається вживанням фемінітивів, що належать до лайливої лексики. Приклади: "– Оце прийшов у твоєї *сучки* запитати..." [5, с. 256]; "Може, ця *сволота* ще не все розпродала..." [5, с. 218]; "– А-а-а-а! То ти, малолітня *хвойдо*, думаєш, що я старий?" [5, с. 212]; "Будемо їхню *курву* з дому викурювати" [5, с. 133]; "І інструкцію дала, паскудна *стерво!*" [5, с. 117]; "Усе село на тебе плюватиме і *шльондрою* зватиме" [5, с. 92]; "Я б тій Тамарці-бізнесменці всі патли повіскубувала. *Зараза...*" [5, с. 7].

Негативного забарвлення набуває фемінітив "коханка", не порушуючи усталених поглядів на стосунки між чоловіком і жінкою. 'Осуд', 'зневага', 'презирство' є семами значеннєвої структури аналізованого слова, що яскраво виражається в таких контекстах:

"Це ж твоя *коханка* малолітня" [5, с. 198] (у реченні негативне значення підсилюється вживанням атрибутива "малолітня"); "І де йому час знайшовся на тих *коханок*..." [5, с. 42] (негативне сприйняття посилюється вживанням форми множини іменника).

Отже, фемінікон як один із шарів лексичного рівня мовної організації образної системи ідіолекту Люко Дашвар якнайповніше охоплює реалії соціального життя, пов'язані з особами жіночої статі, та сприяє стилістичному навантаженню художнього контексту.

Література

1. Брус М. П. Фемінітиви в художній мові Олександра Олеся / М. П. Брус // Вісник СумДУ. Серія "Філологія". – 2008. – № 2. – С. 19–24.
2. Брус М. П. Фемінітиви української мови в переплетінні давніх і сучасних тенденцій / М. П. Брус // Вісник Львівського університету. Серія "Філологія". – 2009. – Вип. 46. – Ч. I. – С. 61–69.
3. Герасим'юк О. Передмова / Ольга Герасим'юк // Дашвар Люко. Мати все / Люко Дашвар. – Харків : Книжковий клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", 2010. – С. 5–6.
4. Дашвар Люко. Мати все / Люко Дашвар. – Харків : Книжковий клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", 2010. – 336 с.
5. Дашвар Люко. Село не люди / Люко Дашвар. – Харків : Книжковий клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", 2007. – 270 с.
6. Семенюк С. Запозичені форманти в іменниках з модифікаційним значенням жіночої статі (кінець XVIII – початок XXI ст.) / Світлана Семенюк // Українська мова. – 2009. – № 2. – С. 14–20.
7. Фекета І. І. Жіночі особові назви в українському усному літературному мовленні / І. І. Фекета // Мовознавство. – 1968. – № 5. – С. 72–75.